

Százötven éves Akadémiánk

Széchenyi István, Arany János, Eötvös József, Eötvös Loránd, Bartók Béla, Kodály Zoltán, Erdei Ferenc... talán a legnagyobbak a nagyok közül, akiknek neve a Magyar Tudományos Akadémia 150 éves múltjával összekapcsolódott.

Hazánkban a polgári forradalmat és átalakulást érlelő reformok teremtették meg az Akadémiát. A nyelv- és művelődési, a nemzeti irodalmat felkaroló tudományos területre már a felvilágosodás korában szükség lett volna, tényleges megalakulása idején azonban már társadalmi igényként jelentkezett a tudomány művelése, a természeti és műszaki tudományok fejlesztése is. A problémának ez a kettőssége azután 1849-ig meg is maradt, döntés nem született.

Az Akadémia kezdetben a nyelv- és művelődési, majd a nyelv- és művelődési, a régészeti, a műemlékvédelemre, a kritikai tevékenységre és a dramaturgiai alkotómunkára fordította figyelmét, és érdeklődési köréből kiestek a természeti és műszaki tudományok, holott azok ugyanolyan lendülettel fejlődtek,

mint az irodalom. Széchenyinek még 1842-ben is az volt a véleménye, hogy csak a nyelv fennmaradása és kiemeltsége mentheti meg a nemzetet.

1849 után azonban terjedt a felismerés, hogy az ország léte nemcsak nyelvének birtoklásától függ, hanem attól is, hogy be tud-e kapcsolódni a 19. század tudományos és technikai folyamatába. Arany Jánosnak, az Akadémia korabeli főtitkárnak és Eötvös Józsefnek tevékenységük nyomán szerencsés összhang teremtődött meg az Akadémián a hazai feladatok és a nemzetközi vívmányok közös érvényesítésében. A nemzeti célok szolgálatába állított tudomány háttérbe szorította a humán és reál tudományok közötti választás dilemmáját.

Akadémiánk harmadik korszakát Eötvös Loránd neve fémjelzi. A századfordulón bontakozott ki a természeti és műszaki tudományok valódi szerepe. Eötvös Loránd, Bánki Donát, König Gyula életműve már a majdani szocialista korszak természettudományos szemléletének elő-

hírnöke. E korszak jellemző törekvése: a tudományos műhelyek kialakítása.

A két világháború közötti korszakban a konzervatív szemlélet és a szakmai közepszerűség jellemző az akadémiai tagok többségére. Ebből a szűrkéségből emelkedtek ki a korszak nagy természet- és társadalomtudósai, művészei: Fejér Lipót, Zemplén Géza, Kandó Kálmán, Szent-Györgyi Albert, Bartók Béla, Kodály Zoltán, Székfű Gyula. És ha egy-egy kiváló tudósunk félreérthetetlenül fellépett a fasizmus megnyilvánulásai ellen, állásfoglalása történelmi súlyú lett még akkor is, ha többé-kevésbé elszigetelt maradt.

A felszabadulás utáni gyökeres átalakulás az Akadémián csak 1949-ben bontakozott ki.

Az elmúlt negyedszázadban egyre jobban érvényesült az a szándék, hogy a tudományos kutató- és alkotómunka a szocializmus felépítésének, az ember új létének és tudatának formálójává váljék. Más szóval, hogy a tudomány cselekvően vegyen részt a mindennapi élet és a történelem alakításában.

Az Akadémia 135. közgyűlésére iránymutatást jelentenek a XI. kongresszusnak a tudományra vonatkozó megállapításai. Feladatként jelölte meg a kongresszus, hogy hatékonyabbá kell tenni a kutatási eredmények gyakorlati hasznosítását, és növelni kell a szocialista fejlődésünkkel közvetlenül összefüggő kutatások arányát. Nagy figyelmet kell fordítani a műszaki és természettudományok fejlesztésére, a társadalomtudományoknak pedig segíteniük kell a párt- és állami döntések megalapozását.

Az Akadémia holnap megnyíló közgyűlése részben viszály, részben az elmúlt idők eredményeit, részben azonban előretekint, kidolgozza a jövő feladatait. Az idei közgyűlés minden bizonnyal felméri a kongresszus határozataiból az Akadémiára — mint a magyar tudomány központjára — háruló konkrét feladatokat.

Giricz Mátyás nyilatkozata a magyar színház-
művészeti küldöttség moszkvai útjáról

Egymás eredményeire odafigyelve dolgozunk

Hazánk fölzsabadulásának 30. évfordulója alkalmából a Szovjetunióban is ünnepsorozatba került sor. Ennek eseményeivel kapcsolódtak a magyar kulturális napok is, melyre több delegáció érkezett hazánkba a szovjet fővárosba. Egyik volt közülük az a színházművészeti küldöttség, amelyet Giricz Mátyás, a Szegedi Nemzeti Színház igazgatója vezetett, s amelynek rendezők, kritikusok, színészek, a színházművészeti szövetségi tisztségviselői voltak a tagjai. A Szovjetunióban szerzett élményeiről, tapasztalatairól kérdeztük a szegedi színház igazgatóját.

— Kösönettel tartozunk a Színházművészeti Szövetségnek, hogy lehetővé tette számunkra ezt a látogatást, hiszen a színházi olyan alkotómunka, amelynek véleményem szerint egyetlen mérceje — az értékek egymáshoz való viszonyítása. Másutt szerzett tapasztalatok nélkül lehetetlen, szerintem, megállapítanunk azt, hol tartunk a művészi fejlődésben, mi szorul korrekcióra, mi a tényleges eredmény és a jövőt tekintve az új megoldásokat keresve merre tartunk. Tény az is, hogy bár a színház „helyhez kötött” alkotómunkájában eleget kell tennie a rá megoldásként váró „helyi” feladatoknak, ugyanakkor művészi teljesítményével integrálódnia kell az egyetemes színházművészetbe. A mi esetünkben — első megközelítésben — ennek természetesen közegét a szocialista színházművészet testesíti meg. E feladat megoldásához adnak lehetőséget, inspirációt, tartalmi értékű tapasztalatot az ilyen és ehhez hasonló látogatások is.

— Milyen programja volt a mostani útnak?
— Gazdag és emlékezetes. Bár ottlétünk időtartama nagyon rövid volt — csupán néhány napra korlátozódott —, mégis alkalmunk nyílt néhány érdekes színházi produkció megtekintésére csak úgy, mint nemzetközi eszmecsere és szovjet kollegáink közül sokkal közvetlen, oldott hangulatú találkozásokra is.

— Nézzük sorjában. Színház...
— Négy produkciót lát-

tunk: egy klasszikus interpretációt, egy mai szovjet szerző drámáját, egy kubai művet és egy mai tárgyú szovjet operettet. Szakmai öntörvény, hogy négy produkció nem lehet azonos színvonalú, úgyhogy egyenlenségek itt is akadtak. Am az első kettő szuggesztív erővel tanúsította a szovjet színházművészet felgyorsult fejlődését. Láthattuk; tapasztalhattuk, milyen nagyszerűen valósítják meg a teljesítményben az együttes-játékot; mennyire érzékenyek a korszerűen értelmezett modernség iránt, méghozzá eközben annak az olykor groteszkbe hajló megoldásmódjaitól is mértékkel, de azért bátran élve; s hogy milyen következetességgel távolodtak el a korábban sokszor meghatározó jellegű naturalizmus eszköztáráról.

— Eszmecsere?
— A szovjet színházművészeti szövetség — a VTO — a mi szövetségünkkel karöltve tanácskozási rendezett, melynek témája ez volt: a korszerűség problémája a rendezői és a színészi munkában. Ezen mi is jelen voltunk. Meghallgattuk a két bevezető referátumot, majd részt vettünk az ezt követő vitában is.

— Hivatkozott-e valaki a példák sorát idéző esetleg a szegedi színházra is?
— Igen. A referátumban szóba került egy korábbi produkcióm: Lunacsarszkij Felszabadított Don Quijoteja, annak igazolásaként, hogy a mi próbálkozásunk érdekes kezdeményezésnek számított: hogyan lehet egy, a szovjet hatalom korai időszakában született művet a ma emberhez szólóan színpadra állítani. A másik a Cinka Panna volt. Az a szovjet drámaíró, aki a hosszú ideig előadatlan darab problémáját felvetette, ismerte Balázs Bélát, így aztán az ő személye, eszmerendszere is szóba került a mi teljesítményünk elemzése kapcsán.

— Ön is felszólt?
— Igen. Annak a felelősségnek az összetevőiről beszéltem, amely a színházvezető harul az ütöképes együttes és az egyéni játékos stílus kialakításának nagy munkájában. Itt is kifejtettem meggyőződésem: a színházvezetőnek lehetőséget

kell kapnia arra, hogy tisztességes elvi alapon állva maga válogassa meg munkatársait. S ha erre módot kapott, kötelessége, hogy felkutatassa, feltárja a társulatban levő — sokszor rejlő, lappangó — értékeket. Majd olyan alkotásokat válogasson másorra tüzésre, amelyek leginkább alkalmasak arra, hogy a társulatban munkáló együttes értékek maximálisan kifejeződhessenek... Körülbelül ez lenne a logikai vonala annak a kezdeményezésnek, amely a jó együttes és az egyéni játékos stílus szerves egységét megteremtve, szeretne művészi értékeket létrehozni.

— Szubjektív élmények?
— Az elmúlt húsz esztendőben többször jártam a Szovjetunióban, Moszkvában. De eddig minden alkalommal csupán elsétáltam a GITISZ, az országban működő 17 színházművészeti főiskola közül legrangosabb intézmény épülete előtt. Húsz esztendővel ezelőtt, 1955-ben itt szereztem diplomát. Most átléptem újra küszöbét, végigjártam folyosórendszerét, találkoztam ugyanolyan fiatalokkal, mint amilyenek mi voltunk — két évtizeddel ezelőtt... Aztán: együtt töltöttem egy estét régi mestermellemmel, a nyolcvan éves J. A. Zavadskijjal, a ma is alkotó, négyszeres Lenin-díjas rendezővel. Ejszakába nyúl beszélgetésünk. Melynek lényegét talán úgy foglalhatnám össze legrövidebben: a színháznak sajátos játékszernek kell lennie, az öntörvényű produkciók útját járva.

Mit is mondjak még? A szovjet emberekkel való találkozások valamennyiünk számára emlékezetesek maradnak. Nem volt bennük semmi csínált udvariasság, semmi mesterkelt protokolliz. Az őszinte barátság természetes kedvessége áradt felénk mindenütt.

— Az útnak a szegedi munkában is hasznosítható tanulsága?
— Ragaszkodjék az ember makacsul azokhoz a művészi elképzelésekhez, amelyekben hisz, és legyen ereje, energiája következetesen végigmenni a kitérőtől művészi cél felé vezető nehéz úton — mondotta befejezésül Giricz Mátyás.

Papp Zoltán

A szabadság és a fény himnusza

Elkészült a szabadtéri Fidelio díszletterve

Somogyi Károlyné felvétele.

Horváth Mihály és Varga Mátyás a Fidelio díszlettervével

Felszabadulási évfordulón a szabadtéri műsorára aligha választottak volna alkalmasabb, az ügyszó méltóbb operát Beethoven Fideliojánál. A július 26-i bemutató előkészületei már megkezdődtek, Varga Mátyás elkészítette díszlettervét, melyet most vitattak meg a fesztiválirodán. Horváth Mihály ügyvezető igazgató elmondta, hogy régi álmuk a Fidelio, úgy érzik, vele az operai repertoár bővítésének jelentős lépését tették meg, s miként Beethoven IX. szimfóniája, úgy a Fidelio is az egyetemes emberi szabadsághimnusza, szabadtéri premierjét ünnepi eseménynek szánják a 30. évfordulón.

Varga Mátyás, aki huszonegyedik szezonját tölti — megszámlálhatatlan feladatokkal, nagy sikerű díszlettervekkel — a szegedi Játékokon, érdekes módon, mint alkotóművész most találkozik először a Fidelióval.

— Régi vágyam, és természetesen boldogan vettem a felkérést, hogy készítsem el a terveket, hiszen az életből valamiképpen kimaradt eddig. Sok kitűnő előadást láttam már a világon, és szerénytelenség nélkül

mondhatom, két évtized munkájával megismertem a Dóm téri színpad adottságait, az elképzeléseimet tehát az élmények, a környezet és a tapasztalatok rajzolják körül.

Elnézve a makett építményét, a több szintes emelvényrendszert, talán az Aidara és a Hunyadi Lászlóra emlékeztem.

— A mű statikus jellegéhez és a tér diktálta építészeti megoldásokhoz alkalmazkodik a díszlet, megfelelőnek érzem ahhoz, hogy fokozza a két nagy kórusjelenezt színpadi hatását, ugyanakkor a szereplők szinte minden pontjáról jól láthatják a karmestert, ami a Fideliónál különösen fontos. A rendező, Szinetár Miklós kérdésére a börtönrendszer zárt világát, a vasrácsok érdekének füllesztő, nyomasztó atmoszféráját mint oázis téri meg színpadközépen Rocco virágokertje, hogy az emberit jelentse az embertelenségben. A börtönajtók rácsai mögül — elképzeléseink szerint — a finálé szabadságkórusában reflektorok világítanak elő, így a szabadság himnuszt a fény himnusza erősíti.

Tizenkilenc óra huszonhárom perc. Valaki fel-emeli a kagylót, megvárja türelmesen a bűgő hangot. Társcsúzik. Átgon-doltam, pontosan: 005. „Kérem, jöjjenek azonnal, a 405-ös épület kilencedik emeletén felrobant egy gázipalack, egy a lakás. Egy személy van életveszélyben. Jakab Béla vagyok, nyilvános telefonról beszélek...” — mondja a hang, majd kattan egyet a telefon.

Azonnali riasztás... Gyors, fegyelmezett mozdulatok, futás a garázsba. Széttáru-l a széles ajtó: sikkító szirénázásba kezdenek a piros autómotormotok. Riadtan állnak félre az útból a járművek, a járókelők megtorpannak egy pillanatra, ijedt kíváncsiság az arcukon. A kocsik piros foltját se látni már, vonított, éles hangjuk még mindig keresztbe hasogatja a várost. „Tarján felé mennek” — mondja az egyik bábészködő a másiknak, majd lassan továbbindul. Valami nyomasztó érzés megnehezíti lépteit.

Csend és nyugalom a szürkülő Tarján felett. A fogócskázó gyerekek ricsaján kívül semmi hang. De szíréna jajdul fel a házak között, ablakok tárulnak, fejek bukkannak elő. A 405-ösből is. De tanakodni most nincs idő. Tűzoltócsizmák kopognak, visszahangozza az egész ház. Kigyóként vonaglik a tömlő az aszfalton. Mi történt, riad meg felnőt és gyerek? Eg a ház? Melyik emelet? Föltűntünk, alattunk? Szaladjunk! Hová? Felfelé, fölfelé? Szabad-e? Hol a gyerek, jaj istenem! De semmi füst,

Áprilisi tréfa

tök. Csöngetnek. Ide is, oda is. Az orruk nem jelez semmit. Itt a tűz? Hol a tűz? Nincs tűz. Semhol nincs tűz, sem a kilencediken, sem a tizediken, sem lejjebb. Nem is volt. Csak unatkozott valaki — és éppen volt egy tantusza. Vagy éppen egyszerűen csodálatosnak tartja a tűzoltókocsik hadba vonulását, a szíréna fülsiketítő hangját, az arcokra kiülő riadalmat: a pánikot. Ha beteg — intézetben kell kezelni. Ha egészséges; könyörtelenül meg kell büntetni. Nemcsak megbírságot, hanem a kártérítés megfizetésére is kötelezni. És biztosítani számára elegendő időt, hogy négy fal között elgondolkozzék az efajta tréfák következményeiről.

Rendszeresíteni kellene, hogy a mentőket, tűzoltókat tárcsázók telefonszámát állandóan rögzítse a posta. Mert van erre lehetőség. Az ilyen embertelen vaklármá miatt házak és felnőttek, gyerekek pusztulhatnak el ott, ahol abban az időpontban valóban fenyegetnek a lángok.

A városi tűzoltóparancsnokság bejegyzései szerint 1973-ban háromszor, 1974-ben egyszer, az idén máris háromszor riasztották a tűzoltókat, viceböl. Ebben az évben először április 1-én... A következő ilyenfajta tréfát azonnali szigorú intézkedésekkel kellene megelőzni. És ez csak a tűzoltók, a rendőrség és a posta közös összefogásával lehetséges.

semmi szag... csak nem lehet nagy a baj. A kilencediken állnak meg a tűz-

szag... csak nem lehet nagy a baj. A kilencediken állnak meg a tűz-

szag... csak nem lehet nagy a baj. A kilencediken állnak meg a tűz-

Tanulás segélyidőben

Az Egészségügyi Minisztérium — az egészségügy munkárgondjaira való tekintettel, a Munkaügyi Minisztériummal egyetértésben, úgy határozott: a jövőben az egészségügyi és szociális intézmények gyermekgondozási segélyen levő szakképzett dolgozóinak a segély ideje alatt is lehetővé tesznek szakmai tanulmányokat. Ennek feltétele az, hogy a gyermekgondozási segélyen levők — a segély ideje alatt — a szerzett, munka melletti tanulmányokon csak magántanulónként, és kizárólag elméleti képzésben vehetnek részt. Munkába való visszatérésüket követően azonban a megfelelő szakmai gyakorlat letöltése után ugyanúgy képeztő vizsgát tehetnek, mint a tanfolyamok többi hallgatói. Magántanulónként azok a dolgozók is folytathatják tanulmányaikat, akik azt eredetileg a munka melletti tanfolyam keretében kezd-

Ch. A.